

2025

DOSSIER #31

PECHES TRADICIONAIS EN GALICIA

ORIXE, MATERIAIS, TIPOLOXÍA
E VALOR CULTURAL

Introdución

Os peches de pedra ou "cierres" tradicionais son unha das manifestacións máis representativas da arquitectura popular galega. Estas estruturas, destinadas principalmente a delimitar propiedades e espazos agrícolas ou gandeiros, reflicten a adaptación á paisaxe e aos recursos naturais dispoñibles. Ademais, **constitúen un elemento fundamental para a organización do territorio rural, marcando límites e creando unha simbiose entre a actividade humana e o medioambiente.**

Este dossier explora a orixe, os materiais empregados, a tipoloxía e o valor cultural destes peches, poñendo en relevo a súa importancia patrimonial e o seu papel na identidade galega.

Orixe dos peches de pedra

Os peches de pedra tradicionais galegos teñen as súas raíces na **necesidade das comunidades rurais de protexer cultivos e gando, así como de marcar os límites das propiedades.** Estes elementos arquitectónicos xurdiron nunha Galicia onde a **pedra era un material abundante, accesible e duradeiro**, o que fixo que se convertese na materia prima por excelencia para moitas construcións.

Os primeiros exemplos de peches de pedra en Galicia pódense remontar á Idade de Ferro, como se observa nos restos de castros que inclúen murallas ou delimitacións con pedras. Con todo, **o seu uso máis estendido produciuse durante a Idade Media**, cando o sistema feudal impulsou a parcelación de terras e a creación de lindeiros claros entre as propiedades. Ao longo dos séculos, estas estruturas adaptáronse ás necesidades sociais e económicas de cada época, mantendo sempre a funcionalidade como principal obxectivo.

Materiais empregados

Os materiais empregados na construción dos peches de pedra galegos varían en función da xeoloxía local. A adaptación ás características da contorna é unha das claves que explican a diversidade destas estruturas. Os principais materiais utilizados son os seguintes:

Granito

O granito é o material predominante en gran parte de Galicia, especialmente nas provincias de A Coruña e Pontevedra. **A súa abundancia e resistencia é ideal para este tipo de construcións.** Ademais, a facilidade para ser cortado e traballado permitía adaptalo a diferentes necesidades.

Lousa

En zonas como Lugo e Ourense, onde predominan as formacións de lousa, esta utilizábase para crear **peches de menor altura, pero igualmente resistentes.** A lousa é lixeira e presenta unha textura que facilita a acumulación sen necesidade de argamasa.

Pedra calcaria e outras

En certas áreas, como o sur de Galicia ou algúns vales interiores, empregábanse **calizas ou outras rochas locais.** Estes materiais adaptábanse á dispoñibilidade rexional e ao contexto económico das comunidades.

Elementos vexetais e complementarios

En moitos casos, **os peches combinábanse con elementos vexetais,** como sebes ou silveiras, que reforzaban a súa funcionalidade. Tamén se empregaban paus de madeira para complementar ou rematar os muros.

Tipoloxía dos peches de pedra

A diversidade de peches de pedra en Galicia responde tanto ás diferenzas xeográficas como ás necesidades específicas de cada zona. Entre as principais tipoloxías atopamos:

Muros de cachotes

Estes peches construíanse con **pedras irregulares ou "cachotes" dispostos en seco,** é dicir, sen o uso de cemento ou argamasa. Son os máis comúns en zonas rurais e caracterízanse pola súa sinxeleza e robustez.

Peches de perpiaño

Nos casos onde se buscaba unha maior durabilidade ou un acabado máis estético, empregábanse **bloques de pedra cortados e colocados con precisión**. Este tipo de peches son frecuentes en zonas máis próximas ás vilas ou arredor de casas nobres.

Peches mixtos

Combinan pedra e outros materiais, como madeira ou elementos vexetais. Esta combinación era frecuente en zonas onde non se dispoñía de suficiente pedra ou se quería aproveitar outros recursos dispoñibles.

Valados baixos

Estes peches, de menor altura, destinábanse a **delimitar espazos de cultivo ou hortas**. A súa construción requiría menos esforzo e materiais, pero seguía cumprindo a función de protección.

Cercados monumentais

En certos casos, os peches de pedra adquirían un carácter máis simbólico ou representativo, como nos cemiterios, pazos ou fincas de gran importancia. **Estas estruturas destacábanse polo seu coidado deseño e pola utilización de elementos decorativos**.

Técnicas construtivas

A construción dos peches de pedra realizábase de forma **artesanal**, utilizando técnicas transmitidas de xeración en xeración. Estas técnicas destacábanse pola súa **eficiencia e pola capacidade para integrar os peches na paisaxe**.

Colocación en seco

En certos casos, os peches de pedra adquirían un carácter máis simbólico ou representativo, como nos cemiterios, pazos ou fincas de gran importancia. **Estas estruturas destacábanse polo seu coidado deseño e pola utilización de elementos decorativos**.

Uso de ferramentas manuais

As ferramentas empregadas, como o **martelo, o cincel ou a palanca**, permitían traballar as pedras para adaptalas ás necesidades do muro. A súa simplicidade reflectía a sabedoría acumulada polos canteiros galegos.

Valor cultural e patrimonial

Os peches de pedra tradicionais non só cumpren unha función práctica, senón que tamén son testemuñas dun modo de vida e dunha relación co territorio que forma parte da identidade galega. Estes elementos contribúan a:

Construción da paisaxe cultural

Os muros de pedra son parte inseparable da paisaxe rural galega, creando un mosaico que combina natureza e actividade humana. A súa presenza axuda a definir o carácter único de moitas zonas.

Preservación da biodiversidade

Os peches tradicionais ofrecen hábitats para unha ampla variedade de especies vexetais e animais, funcionando como corredores ecolóxicos e **refuxios para pequenos mamíferos, páxaros e insectos**.

Patrimonio inmaterial

As técnicas e o saber necesario para construílos forman parte do **patrimonio inmaterial de Galicia**, representando un legado que é preciso preservar e transmitir.

Desafíos e conservación

Na actualidade, os peches de pedra tradicionais enfréntanse a diversos retos, entre os que destacan o **abandono do medio rural**, a urbanización e a substitución por materiais modernos como o formigón ou o arame. Para garantir a súa conservación, é necesario:

- **Fomentar iniciativas de restauración e mantemento.**
- **Concienciar sobre o seu valor cultural e ambiental.**
- **Establecer normativas que protexan estas construcións como parte do patrimonio.**

Conclusión

Os peches de pedra tradicionais en Galicia son moito máis que simples delimitadores de espazos: son un reflexo da historia, da cultura e da interacción respectuosa entre as comunidades galegas e o seu medio natural. A súa preservación non só garante a continuidade dun elemento esencial da paisaxe galega, senón que tamén contribúe á sustentabilidade e á memoria dun pobo que soubo transformar a pedra en identidade.

HORTOS URBANOS

DA DEPUTACIÓN DE LUGO

